

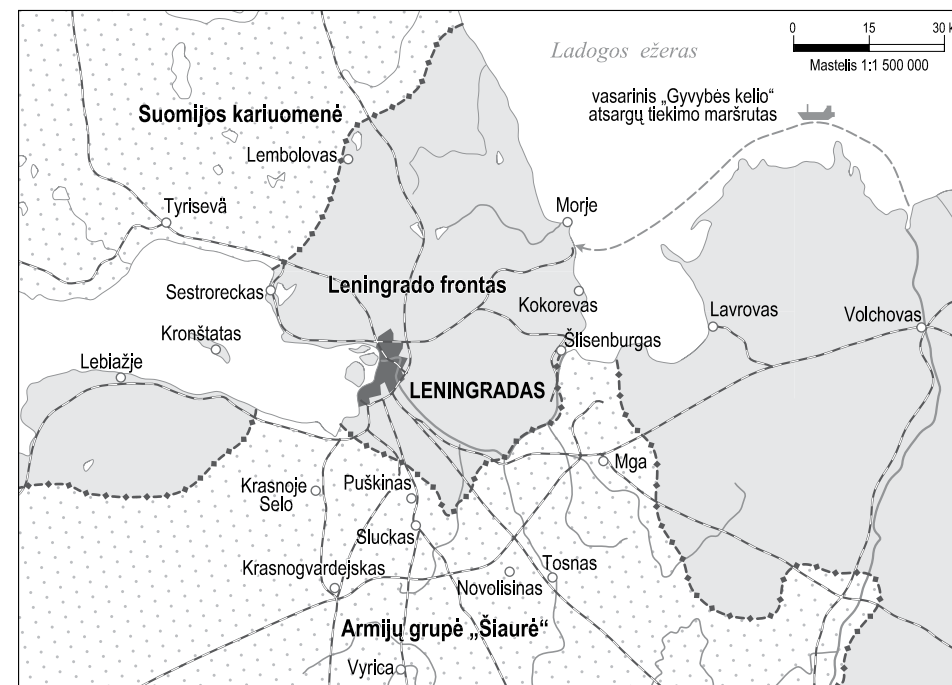
LENINGRADO BLOKADA. FAKTAI IR KLAUSIMAI

„Sako, kad nugalėtojai neteisiama, kad jų nereikia kritikuoti, nereikia tikrinti. Netiesa. Nugalėtojus galima ir reikia teisti, galima ir reikia kritikuoti, tikrinti. Tai naudinga ne tik bendram reikalui, bet ir patiems nugalėtojams.“

Šiuos puikius žodžius 1946 m. vasario 9 d. pasakė Stalinas per susitikimą su rinkėjais Maskvoje. Vadovaudamiesi šiuo nurodymu, pasistenkime apibrėžti kritikos, patikrinimo ribas vienai iš tragiškiausių mūsų šalies istorijos akimirų – masinei Leningrado gyventojų žūčiai 1941–1942 metais.

PIRMINIAI DUOMENYS

Prieš prasidedant Antrajam pasauliniam karui, Leningrade gyveno 3,19 milijono žmonių, tai buvo kiek mažiau nei 2 % gyventojų Sovietų Sąjungoje su 1939 m. sienomis. Mieste sutelkta (pasak draugo Stalino) „30–35 proc. mūsų šalies gynybos pramonės“. Be galo svarbus tankų, radioelektronikos, laivų statybos pramonės centras, didelis uostas ir geležinkelio

Leningradas blokados metais.

mazgas, Baltijos laivyno bazė (pagrindine laivyno baze nuo 1940 m. tapo Talinas), mokslinių ir konstruktorių organizacijų centras. Toks buvo prieškarinio Leningradas.

1941 m. rudenį ir vasarą Leningrado gyventojų skaičius smarkiai keitėsi. Daugiau nei 150 tūkst. vyrų pašaukta į kariuomenę (įskaitant „liaudies pašauktinių“ divizijas). Iki rugpjūčio 27 d. (tai yra, kol nebuvo nutrauktas susisiekimas su „didžiąja žeme“) iš miesto evakuota bemaž pusė milijono gyventojų. Iš jų 220 tūkstančių vaikų⁷, 164 tūkstančiai pramonės įmonių darbininkų, 105 tūkst. kitų gyventojų. Deja, vyko ir priešingas procesas: į miestą įsiliejo pabėgėlių srautai iš okupuotų Pabaltijo teritorijų, Pskovo ir Naugardo sričių. Oficialiai 148 tūkst.

⁷ Daugelyje publikacijų klaidingai pateiktas kitas, didesnis skaičius. Šis nesusipratimas aiškintinas taip, kad karo pradžioje, kai buvo neįsivaizduojama, jog vokiečiai atsirasčių Leningrado pietinėse priegose, 175 tūkstančiai vaikų išvežti į pietinius ir pietrytinius kaimiškuosius srities rajonus, bet paskiau, artėjant frontui, juos teko grąžinti į miestą.

Karo chaose patikimiausias blokadoje atidūrusio Leningrado gyventojų skaičiaus liudijimas – išduodamų duonos kortelių skaičius. Kortelės – tai gyvybė, tad niekas, išskyrus nedaugelį šnipų, gera valia neatsisakytų registruotis gauti šias korteles. Išėina 2,54 mln. žmonių. Tiek gyventojų liko (palikta) apsuptame mieste. Apsuptyje atsidūrusių Leningrado fronto ir Baltijos laivyno karių skaičius kito. Bendrąjį kariuomenės reikmėms skiriamų maisto atsargų dydį dalydami iš tuometės normos vienam kariui, gauname orientacinį skaičių – 350 tūkstančių raudonarmiečių ir jūrininkų. Iš viso apie 2,9 mln. žmonių. Apvalinant – 3 mln.

Kiek žmogui reikia maisto vienai dienai? Maitinantis mūsų dienų normomis, kai nutukimas vertinamas kaip didžiulė pasaulio problema, dienos racionas daugiausia turėtų būti sudarytas iš daržovių, vaisių ir nuriebalinto kefyro, tokio maisto reikėtų daugiau nei 2 kg per dieną. Pagal XX a. pradžios Rusijos normas (duona, pienas, kruopų košė, bulvės, šiek tiek lašinių, mėsos ir žuvies) reikėjo nuo 1,5 iki 2 kg. Norint patenkinti minimaliausius organizmo poreikius, pakanka 800 g duonos (tai du šiuolaikiniai batonai) per dieną. Būtent tokia buvo „darbinė“ (tai yra pati didžiausia) norma per karą. Žinoma, tai buvo nuolatinis gyvenimas nepakankamai pavalgus, bet apie mirtį iš bado negali būti nė kalbos.

Norint iškepti 800 g geros duonos (ne to bjauraus mišinio iš išspaudų, sėlenų, miltų dulkių ir celiuliozės, kurį gaudavo leningradiečiai 1941 m. gruodį) reikia 540 g miltų. „Karo meto duonai“ pakaks ir 500 g. Taigi, norint užtikrinti trijų milijonų žmonių gyvybinius poreikius, užteko 1,5 tūkst. tonų miltų dienai. Įsiminkime šį labai svarbų skaičių.

Prieš karą Leningrado teritorinės valdybos valstybės rezervų sandėliuose ir bazėse buvo 146 tūkst. tonų duonos ruošinių (miltai, kruopos, avižos). Vien šių atsargų pakaktų aprūpinti Leningrado fronto kariuomenę ir miestiečius tris mėnesius visiškos blokados sąlygomis, neįvežant jokių produktų iš „didžiosios žemės“. Tačiau vien duonos ruošiniais Leningrado valstybės rezervų valdyba neapsiribojo. Ten dar buvo 37 tūkst. tonų cukraus. Mūsų laikų vertinimu, šis produktas gana kenksmingas, bet labai kaloringas ir užima mažai vietos (kas labai svarbu, gelbstint nuo bado nusilpusio žmogaus gyvybę). Ir tai dar ne visas sąrašas! Be 30,5 mln. rublių kainuojančių miltų ir kruopų, be 43 mln. rublių kainuojančio cukraus, taip pat buvo „pramoninių prekių (konservų, sviesto, mėsos, machorkos, džiovėsių ir t. t.)“. Jų bendra kaina – 195 mln. rublių.

Valdybos vadovo draugo Gorčakovo aiškinamajame rašte (1942 m. sausio 5 d., grifas „Visiškai slaptai“) „pramoninių prekių“ nomenklatūra ir svoris nenurodytas. Bet, net vertindami miltų kainos santykį su labai kaloringų produktų santykiu 1:10, gauname solidų papildą, – maždaug 15 tūkst. tonų maisto. Taigi valstybės rezervų sandėliuose sukauptos maisto atsargos leido maitinti blokuotą miestą 4–5 mėnesius. O apribojus normas iki vos užtikrinančių minimalius fiziologinius poreikius, užtektų pusei metų, jei ne ilgiau.

Tiek „nedaug“ prikauta prieš pat karo pradžią. Per pustrėčio mėnesio į miestą buvo galima įvežti kalnus produktų. Apie Leningrado geležinkelio mazgo pajėgumą byloja šie skaičiai: rugpjūčio 29 d. (ironiška, dieną prieš vokiečiams užimant Mgos stotį ir nutraukiant susisiekimą paskutine Leningradą su „didžiąja žeme“ jungiančia magistrale) speciali valstybės gynybos komiteto komisija patvirtino eilinį Leningrado gamyklų evakavimo planą, pagal kurį į rytus per 10 dienų planuota išgabenti 12 313 (dvylika tūkstančių tris šimtus trylika) pramonės įrangos prikrautų vagonų.

Iki Leningrado 75 km. Vermachto kariai
prie kelio rodyklių.

Vienu metu Leningrado stotyse buvo 2200 vagonų – tai galimybė vežti 40 tūkst. tonų.

Tačiau maistas į miestą nevežtas, o priešingai, – buvo išvežamas. Jau minėtas Leningrado valstybės rezervų valdybos viršininko pranešimas baigiasi žodžiais:

„Visi valdybos bazėse saugomi duonos ruošiniai iš dalies išvežti per pirmuosius tris karo mėnesius... Sukaupiti rezervai bei turimos atsargos galėtų užtikrinti miesto aprūpinimą kur kas ilgesniam laikui, jei nuo pat karo veiksmų pradžios būtų nustatytas griežčiausias maisto produktų, medžiagų, kuro išdavimo normavimas, sustabdytas dalies atsargų išvežimas.“

Galiausiai, apskaičiavus visas turimas atsargas, nustatyta, kad rugsėjo 26 d. blokados žiedo viduje teliko 36 tūkst. tonų duonos ruošinių. Normalių miltų buvo tik 20 tūkst. tonų. Šių atsargų galėjo pakakti dviem savaitėms. Ilgiausiai, dalijant badmečio normomis, – mėnesiui.

Taigi nuskambėjo pirmasis gedulo varpo dūžis. Kad ateinančios kartos jo neišgirstų, buvo kruopščiai sukurptas, iki padangių išpūstas mitas apie Didįjį gaisrą. Neva visos maisto atsargos buvo saugomos Badajevo sandėliuose, kurie sudegė per bombardavimus. Tiesa, gaisro ir bombardavimų iš tiesų būta, tačiau maisto atsargos kažkodėl laikytos ne skirtingose vietose, o vienoje, netgi mediniuose sandėliuose! Sudegė 3 tūkst. tonų miltų ir 2,5 tūkst. tonų cukraus. Cukrus išsilydė ir virto karamele, kuri vėliau perdirbta ir panaudota. Faktiškai prarasta ne daugiau kaip 700 tonų cukraus. To kiekio galėjo pakakti 3–4 dienoms. Ne ilgiau.

ARITMETIKA IR GEOGRAFIJA

Leningradas nėra saloje. Ir net ne pusiasalyje, jungiamame su sausuma menku žemės ruožu (kaip Sevastopolis Kryme). Piečiau ir šiauriau nuo Leningrado – geležinkelių išvagos neapbrėpiamos sausumos erdvės.

Dėl suomių kariuomenės puolimo šiaurinis transporto koridorius (Petrozavodsko–Sortavalos–Leningrado geležinkelis – iš šiaurinės pusės lenkia Ladogos ežerą) prarastas liepos 14–15 d. Suomijos kariai per keturias

dienas pralaužė sovietų gynybą ir nuo sienos pasistūmėjo iki Ladogos kranto. Pietinis „koridorius“ prarastas rugpjūčio 30 d., kai Vermachto 20-oji motopėstininkų divizija užėmė Mgos stotį. Po savaitės, rugsėjo 8 d., vokiečių vienas pėstininkų pulkas užėmė Šliselburgą ir galutinai nutraukė Leningrado susisiekimą su „didžiąja žeme“.

Į vakarus nuo Leningrado buvo Suomijos įlankos vandenys, o juose – Baltijos laivynas. Atskirai paminėti vertų vokiečių laivyno pajėgų šiuose vandenyse apskritai nebuvo, o Suomijos laivynas, lyginant su sovietų laivynu, buvo lyg musė prieš dramblių. Esant tokiai padėčiai, būtų galima gabenti maisto produktus į Leningradą jūra iš neutralios Švedijos uostų. Jei kas pamiršo, tai būtent taip, kovojantiems karo laivams lydint kiekvieną transporto laivų karavaną, bemaž šešerius metus kariavo Anglija. Tačiau Leningrado aprūpinimo iš Baltijos jūros pusės klausimas niekada nesvarstytas. Ir tai visiškai suprantama, nes yra dar viena pasaulio šalis – Rytai.

Rytuose buvo 60 km (neskaičiuojant kranto linijos išlinkimų) laisvo Ladogos ežero kranto. Rugpjūčio pabaigoje suomių kariuomenė Karelijos

Krovininės baržos Ladogos ežere.

